

Metodika vznikla na základě podpory při řešení projektu DF11P01OVV019 Metody a nástroje krajinářské architektury pro rozvoj území, který naplňuje tematickou prioritu TP 1.4. Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity, financovaného Ministerstvem kultury ČR.

METODIKA HODNOCENÍ HLAVNÍCH NÁMĚSTÍ MALÝCH MĚST PRO POTŘEBY KRAJINÁŘSKÉ ARCHITEKTURY A ROZVOJE MĚSTSKÉHO PROSTŘEDÍ

Ing. Zuzana Ambrožová - autorka textu i grafických schémat
Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta,
Ústav zahradní a krajinářské architektury, Valtická 337, 691 44 Lednice
E-mail: Zuzana.ambrozova@mendelu.cz, Telefon: +420 777 649 628

OBSAH

1. TEXT METODIKY	3
1.1 Terminologie	3
1.2 Typologie hlavních náměstí	4
1.2.1 Původ vzniku hlavního náměstí	4
1.2.2 Lokalizace hlavního náměstí v sídle	5
1.2.3 Tvar, velikost, orientace hlavního náměstí malých měst	6
1.2.4 Charakter jeho stěn – druh zastřešení a výška zastavení	7
1.2.5 Rozmístění, počet uličních vstupů	10
1.2.6 Obraz náměstí	12
1.3. Možnosti hodnocení současného stavu hlavních náměstí malých měst	14
1.3.1 Získávání potřebných informací	14
1.3.2 Forma výstupů	14
1.4 Zásady rozvoje hlavního náměstí	22
1.4.1 Rozdělení znaků hlavních náměstí dle možnosti úpravy	22
1.4.2 Roviny poznání (definování hodnot, kvalit, limitů, problémů a hrozeb)	22
1.4.3 Obecné požadavky na podobu hlavního náměstí	24
2. PRŮVODNÍ ZPRÁVA K METODICE	30
I. Cíl metodiky	30
II. Popis metodiky	30
III. Zdůvodnění metodiky a východiska textu	31
IV. Uplatnění metodiky	31
V. Seznam použité související literatury	31
VI. Seznam publikací, které předcházely metodice a byly publikovány	34
3. PŘÍLOHY K METODICE	35

1. TEXT METODIKY

1.1 Terminologie

Hlavní náměstí

Nejvýznamnější otevřený, neomezeně přístupný a společensky preferovaný veřejný prostor, který vždy sloužil a slouží k setkávání, shromažďování, obchodu, a rekreaci, čemuž odpovídá jeho měřítko, forma i obsah. Je významnou složkou identity místních obyvatel a nevyšším stupněm hierarchické struktury veřejných prostorů města.

Malé město

Malá města představují určitý přechod mezi vesnicí a velkým městem. Co se týče typu komunity, jsou spojením výhod venkova a městského způsobu života s jeho pracovními i společenskými příležitostmi. Nelze u nich hovořit o klasické sociální distanci, neosobnosti či anonymitě, jako je tomu u velkých měst. Malá města jsou specifická patriotismem, společnou ochranou sídla a sousedskými vztahy, což je činí bezpečnější.

Základní kritéria, která jsou společná pro popsaná malá města:

- velikost města do 5000 - 15 000 obyvatel
- pěší dostupnost celého městského území
- urbanistická struktura, jíž dominuje jeden centrální prostor (hlavní tržní náměstí)
- sousedský způsob života, způsob jednání obyvatel s důrazem na tradice, zvyklosti, znalost místních autorit

Zahradně-architektonický rozvoj městského prostředí

Zlepšení kvality veřejného prostoru pomocí prostředků zahradní a krajinářské architektury:

- terénní úpravy
- úprava povrchů (materiálové řešení, dlažby)
- uplatnění vody
- použití vegetace
- návrh mobiliáře
- umístění uměleckých děl
- situování a podoba drobných staveb
- návrh osvětlení prostoru (bezpečnost, zdůraznění detailů, návrh proměny noční scény)
- specifikace celoročního kulturního využití prostoru

1.2 Typologie hlavních náměstí

Struktura malých měst má jasné rozvržení:

- prostorné hlavní náměstí s hustou okolní zástavbou
- území v doteku s městským centrem – s koncentrovanou zástavbou a omezenými uličními prostory
- předměstí s méně intenzivním zastavěním

Nejdůležitějším a nejkonstantnějším městotvorným prvkem a veřejným prostorem je náměstí, které představuje ústřední bod celého urbánního utváření malého města. Téměř každé město při svém založení respektovalo centrální hlavní shromažďovací prostor, který se většinou ve stejné velikosti a tvaru zachoval do dnes. U malých měst nedochází k výrazné funkční diferenciaci - náměstí je zde polyfunkčním prostorem (administrativním, reprezentačním, kulturním, shromažďovacím, obchodním apod.), uspokojujícím všechny potřeby svého obyvatele. Znamená vrchol městského prostoru, jak z hlediska velikosti a kvality architektury, tak z hlediska společenské podstaty. Vysoce kvalitní architektura činí z náměstí prestižní místo, ekonomicky atraktivní pro investory, okouzující pro návštěvníky. Přítomnost pracovišť, kvalitních služeb, společenských podnětů a definovaných turistických cílů je podstatnou ochranou proti opuštění tohoto prostoru.

Hlavní náměstí malých měst je od svého vzniku svázáno se smíšeným bydlením, a tedy se všemi životními činnostmi. Dvou až třípodlažní domy s obchůdky a byty v patře vytvářejí podnětnou a rozmanitou koláž bydlení, obchodu, pracovních příležitostí a služeb. Promíchání všech složek je pro hlavní náměstí malých měst typické.

Dlouhá historie městské výstavby, kulturní rozdíly, topografické a přírodní podmínky, širší dopravní vazby či měnící se společenské potřeby daly vzniknout různorodosti jejich forem. Obraz náměstí je utvářen charakterem zastavění, rozmístěním, počtem a šíří uličních vstupů i proporcí všech jeho součástí. S historickým vývojem se mění také uplatnění vegetace, která by měla v adekvátní úpravě reagovat na výšku zastavění a vizuální akcenty (nárožní budovy, dominanty volně stojící i ve frontě domů).

Dělení náměstí dle různých hodnoticích kritérií představuje následující přehled.

1.2.1 Původ vzniku hlavního náměstí

- spontánně vzniklá

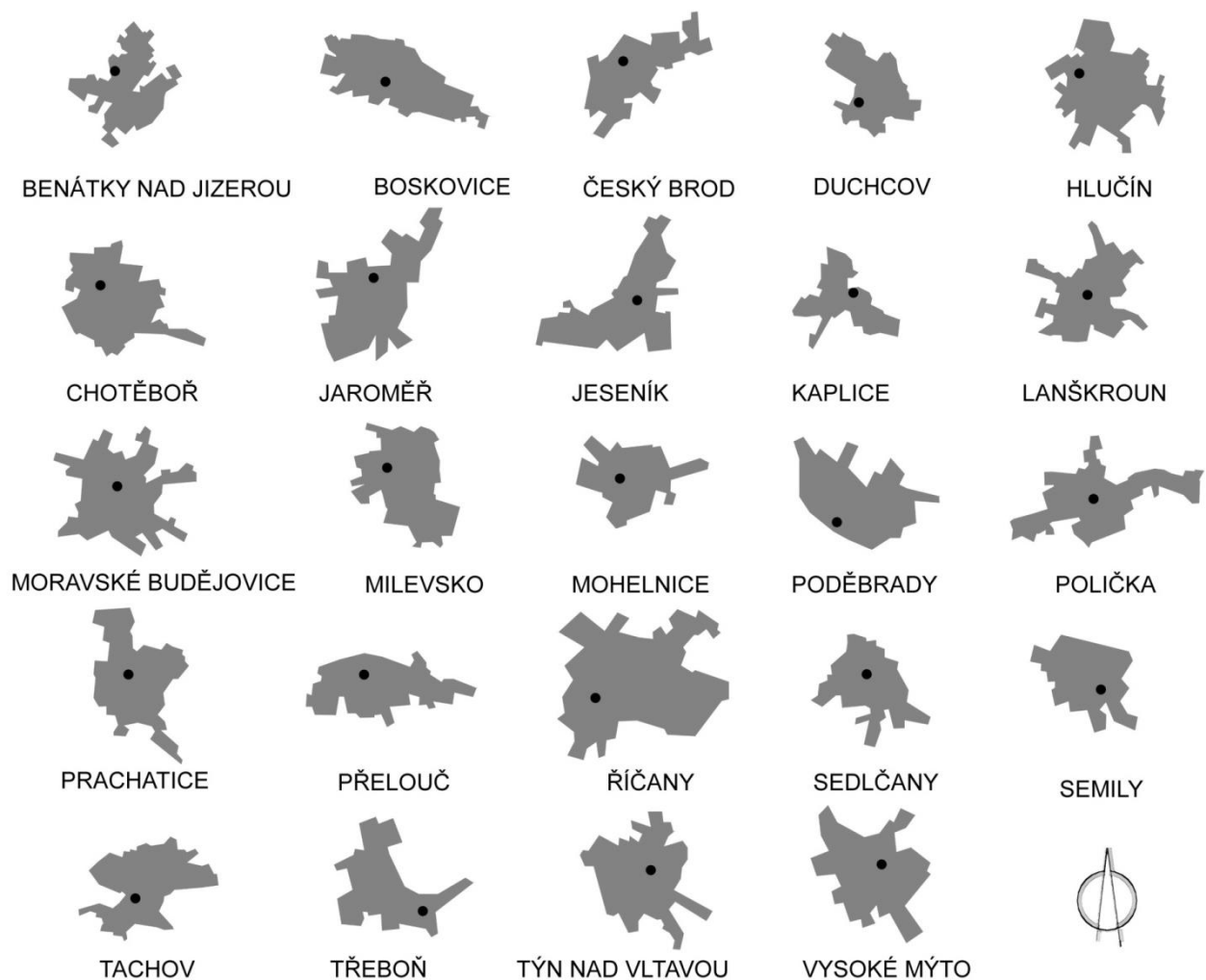
Jedná se o náměstí, která se formovala na místě původních sídelních jader (tvrzí, hradů, klášterů, osad) či v místě křížení obchodních cest, brodu nebo ostrohu nad soutokem.

- záměrně založená

Náměstí, která vznikla v souvislosti s cílenou lokátorskou činností, která se šířila z Francie, přes Německo až do českých zemí (13. století), kde znamenala upevnění moci Přemyslovců. Role takového hlavního náměstí je výrazně městotvorná (viz hluboká řadová parcelace) a ovlivňuje významně rozvržení uliční sítě.

1.2.2 Lokalizace hlavního náměstí v sídle

- striktně centrální
- centrální
- periferní

Obr. 1 Příklady lokalizace náměstí v malých městech ČR:

striktně centrální: Jeseník, Lanškroun, Moravské Budějovice, Polička, Sedlčany

centrální: Boskovice, Český Brod, Chotěboř, Milevsko, Mohelnice, Prachatice, Přelouč, Tachov, Týn nad Vltavou, Vysoké Mýto

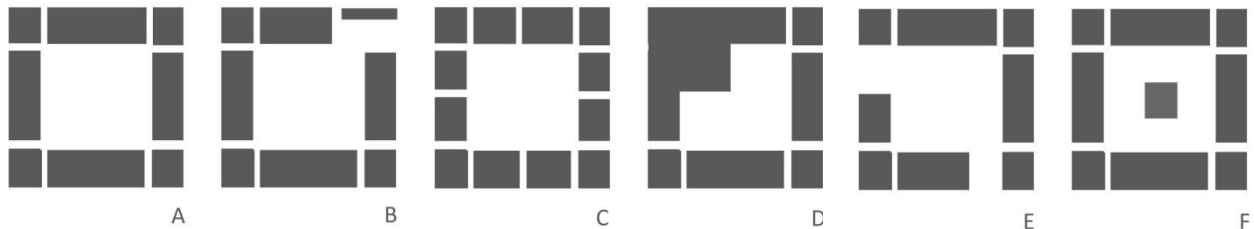
periferní: Benátky nad Jizerou, Duchcov, Hlučín, Jaroměř, Kaplice, Poděbrady, Říčany, Semily, Třeboň

1.2.3 Tvar, velikost, orientace hlavního náměstí malých měst

Dle tvaru:

- náměstí pravidelná

Jedná se o náměstí čtvercového či obdélníkového tvaru (u založených měst). Mezi pravidelná náměstí jsou řazeny i taková, která byla v průběhu vývoje částečně narušena prostorovými změnami.

Obr. 2 Příklady korekcí náměstí v průběhu historického vývoje u lokátorsky založených měst

A - založené náměstí s koutovými ulicemi

B - otevření náměstí z důvodu dopravní přístupnosti

C - rozdrobení struktury, prolomení nových uličních vstupů

D - posun zástavby do prostoru náměstí

E - vypadnutí elementů původní struktury (ztráta původní hranice)

F - vložení nových stavebních prvků do volného prostoru (solitérní budovy nebo několik staveb - tzv. „špalíčky“)

- náměstí směrná

Vznikla rozšířením hlavního dopravního tahu.

- náměstí nepravidelná

Trojúhelníková a lichoběžníková náměstí či náměstí bez jasně definovaného (amorfního) tvaru (u spontánně vzniklých měst).

- náměstí sdružená

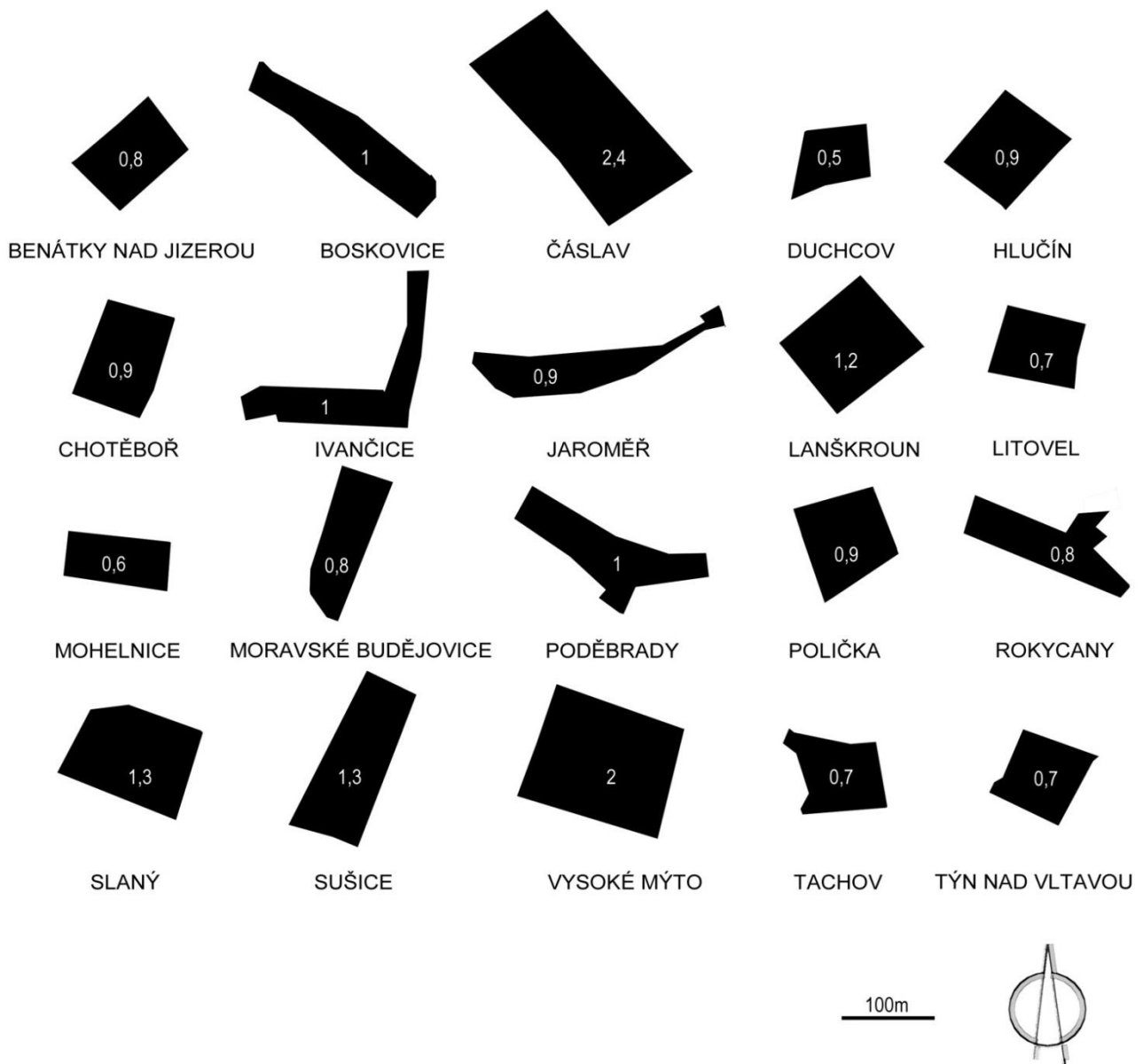
Určující je pro toto náměstí napojení na další významný veřejný prostor.

Dle velikosti:

- **malá** (rozloha do 0,5 ha)

- **středně velká** (rozloha 0,6 – 1 ha)

- **velká** (nad 1 ha)

Obr. 3 Schéma velikostí (v ha), tvarů a orientace hlavních náměstí vybraných měst

1.2.4 Charakter jeho stěn/front – druh zastřešení a výška zástavby

Dle zastřešení

- náměstí s hřebenovitým zastřešením

Průběžná hřebenová linie paralelní s římsami front domů je určující pro kompoziční sjednocenost náměstí.

- náměstí s štítovitým zastřešením

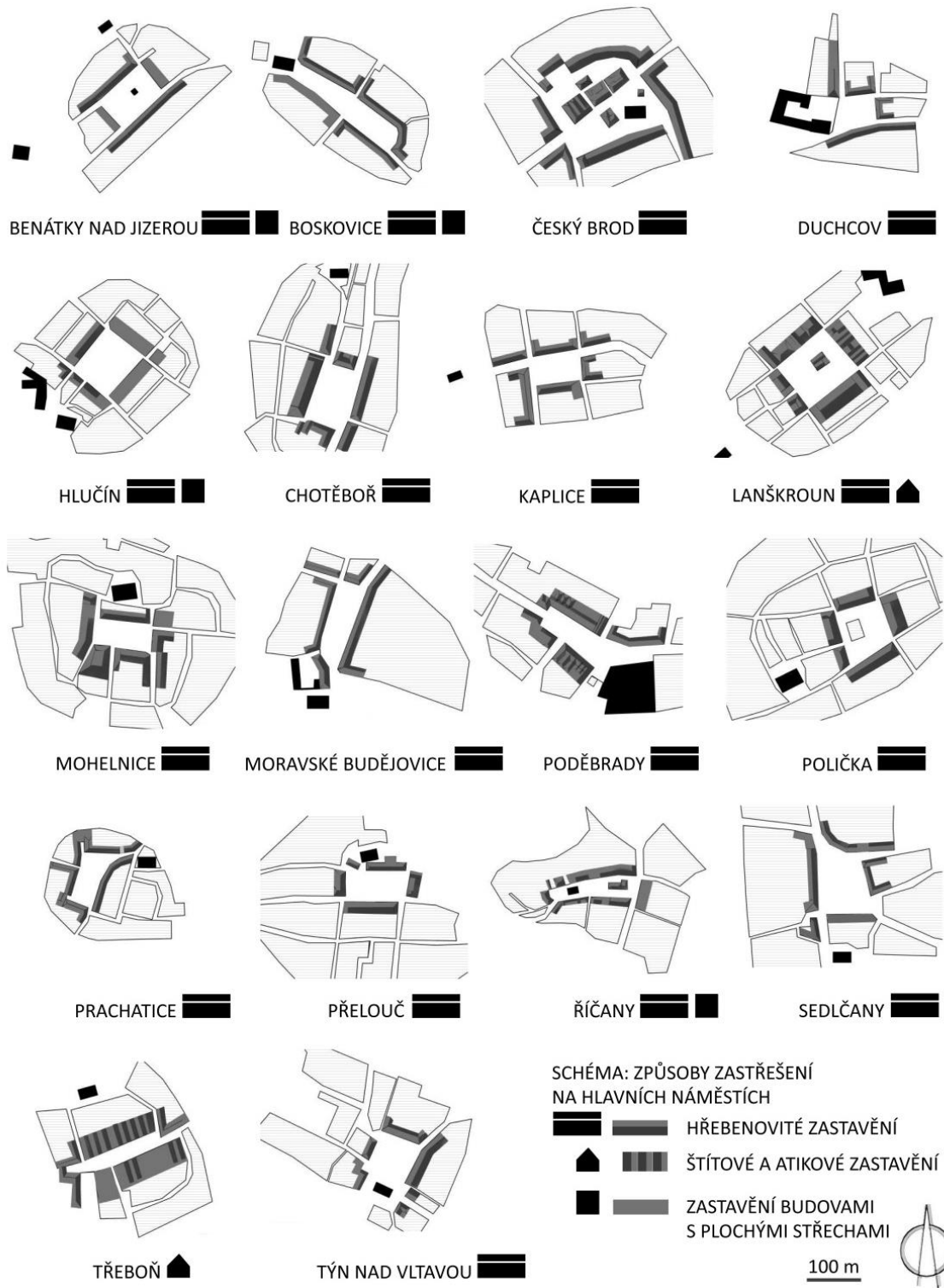
Kolmé hřebenové linie a orientace štítů do prostoru náměstí vytváří velmi dynamickou siluetu front domů.

- náměstí s atikovým zastřešením

Velmi zdobná forma štítové zástavby.

- náměstí se smíšeným zastřešením

Kombinace různých typů zastřešení v závislosti na historickém vývoji (časté u náměstí s výrazně různorodou zástavbou)

Obr. 4 Různorodost zastřešení front domů na hlavním náměstí

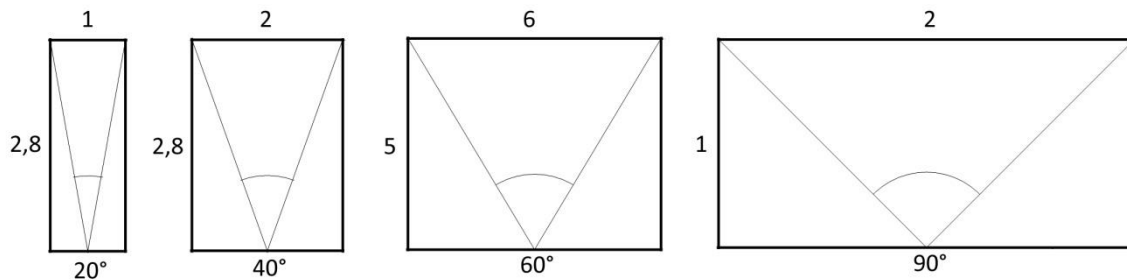

Dle výšky zástavby:

- jednopodlažní
- vícepodlažní
- náměstí s jednotnou výškou zástavby

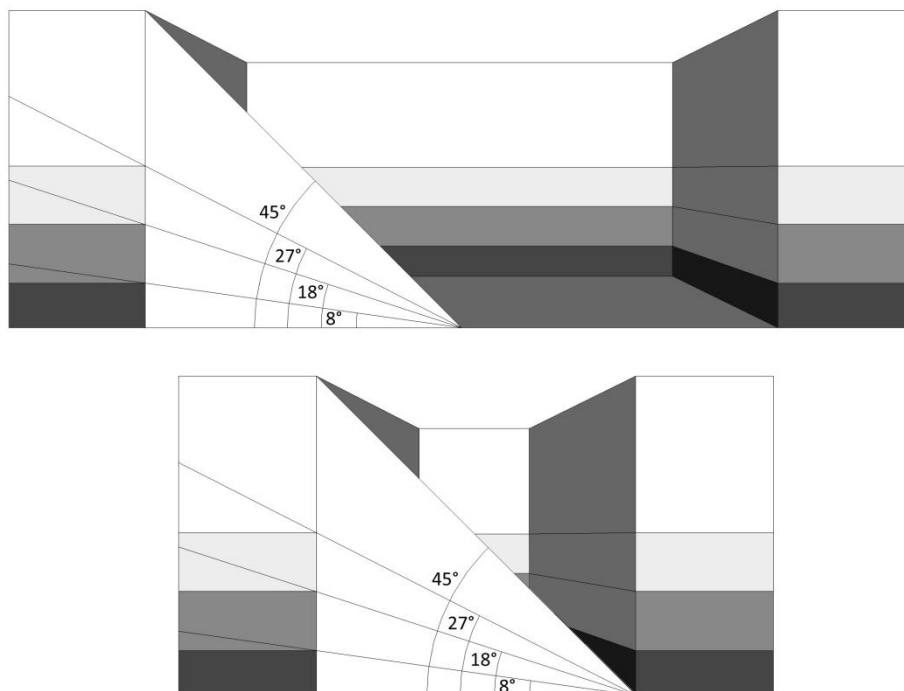
Proporce pravidelných náměstí:

- $\emptyset$ šířka vs. $\emptyset$ délka půdorysné základny náměstí

Obr. 5 Poměr šířky a délky náměstí je významný pro zorný úhel uživatele.

- $\emptyset$ středový úhel - variantně lze zvolit také $\emptyset$ úhel celého profilu náměstí (běžně používaný u uličního prostoru). Řada autorů (Alberti, Sitte, Zucker aj.) uvádí, že harmonický poměr výšky zástavby a šířky náměstí je v poměru 1:3 (nejméně 1:6, nejvíce 1:2). Úhel 27° je nejvhodnější pro vnímání architektonického díla, a pozorovatel se pohybuje instinktivně do příslušné vzdálenosti.

Obr. 6 Průměrná výška homogenní zástavby (hlavní římsy) je určující pro stanovení středového úhlu náměstí (v tabelárním hodnocení vždy vůči delší straně) či úhlu celkového

profilu. Tento úhel je významným ukazatelem harmonického utváření městského prostoru – čím více se stěny náměstí podobají vnitřními pokoji, tím více podtrhují pocit prostoru.

1.2.5 Rozmístění, počet uličních vstupů

Ve většině malých měst v ČR se nachází 5-6 vyústění ulic. U pravidelných čtvercových nebo obdélníkových náměstí se vyskytují čtyři otevřené nárožní ulice, ke kterým se přidává různý počet ulic ústících ve frontě domů – stěně náměstí. Zcela zásadním kompozičním principem je vizuální vazba náměstí s vnějšími dominantami skrze tyto uliční vstupy. Také samotné vnímání náměstí je umocněno tím, že do něj vstupujeme z úzkých uličních prostorů.

Rozdělení dle stupně uzavřenosti náměstí:

- náměstí uzavřená

Kompaktní, se souvislými frontami domů; uliční vstupy jsou napojeny tak, aby byla zachována vizuální uzavřenost (např. úzké koutové ulice) a oddělenost náměstí od ostatních městských prostorů. Obecně je uzavřenost náměstí prvořadou a žádoucí kvalitou a sjednocující architektonické téma centrálního prostoru sídla.

- náměstí otevřené

Uliční vstupy a komunikace náměstím souvisle probíhají nebo jsou čitelně, resp. jsou jeho prostorovým pokračováním (u náměstí směrného). Za náměstí otevřená jsou považována také náměstí, na něž navazují další volné prostory (i privátní).

Rozdělení dle způsobu napojení uličního vstupu k náměstí:

- tečný

Tangenciální způsob napojení ulice na náměstí (velmi zřídka, především u nepravidelných náměstí)

- kolmý

Nejběžnější způsob, ortogonální napojení ulice v rozích (koutové ulice) a ve stěnách náměstí.

- zkosený

Osa ulice v tomto případě svírá se stěnami náměstí jiný než pravý úhel.

4

BENÁTKY
NAD
JIZEROU

DUCHCOV

JESENÍK

KAPLICE

MORAVSKÉ
BUDĚJOVICE

PODĚBRADY

PRACHATICE

SEDLČANY

TÝN
NAD
VLTAVOU

TŘEBOŇ

NAD
VLTAVOU

5

BOSKOVICE

BYSTRICE
POD
HOSTÝNEM

ČESKÝ
BROD

HLUČÍN

CHOTĚBOŘ

LANŠKROUN

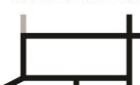
MOHELNICE

MILEVSKO

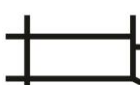
POLIČKA

PŘELOUČ

ŘÍČANY

RUMBURK

VODŇANY

VRCHLABÍ

6

NOVÉ MĚSTO
NA MORAVĚ

PŘEŠTICE

RYCHNOV
NAD KNĚŽNOU

RÝMAŘOV

SEMILY

TACHOV

7

ČÁSLAV

FRÝDLANT

HOŘICE

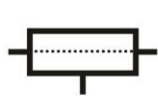
KYJOV

LITOVEL

SLANÝ

SUŠICE

3

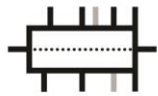
JAROMĚŘ

8

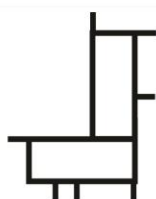

VYSOKÉ MÝTO

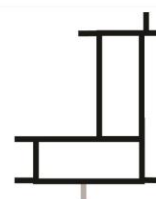
11

DOMAŽLICE

IVANČICE

LIPNÍK NAD BEČVOU

NOVÉ MĚSTO
NAD METUJÍ

ROKYCANY

NÁMĚSTÍ
SDRUŽENÁ
ČI ATYPICKÁ

SCHÉMA ULIČNÍCH VSTUPŮ HLAVNÍHO NÁMĚSTÍ

ULIČNÍ VSTUP HISTORICKÝ
(DLE 2. VOJENSKÉHO MAPOVÁNÍ) ———

ULIČNÍ VSTUP NOVODOBÝ ———

VÝRAZNÉ PROTAŽENÍ NÁMĚSTÍ
(NÁMĚSTÍ SMĚRNÁ) ······

Obr. 7 Počet a umístění uličních vstupů vybraných malých měst

1.2.6 Obraz náměstí

Přítomnost hlavního náměstí v průběhu staletí signalizovaly při příchodu do města daleko viditelné vertikály v centru - věže kostelů, chrámů a radnic. Církevní dominanty jsou místa víry a lidského zastavení, které umožňují setkání s historií i společně sdílenými hodnotami. Prioritní společenský význam náměstí posiluje i přítomnost světské dominanty - radnice, která je místem vlády a nejrepresentativnějším jednacím prostorem města.

Přírodní a městotvorné faktory stěžejní pro charakter náměstí:

- utváření terénu
- vodní toky
- obranné stavby
- vlastnické vztahy
- ostatní faktory (širší krajinný rámec, návaznost na další sídla)

Rozdělení náměstí dle vizuálního působení:

- náměstí bez výrazné dominanty

Jedná se nejčastěji o čtvercová či obdélníková náměstí se souvislými a výškově vyrovnanými frontami domů.

- náměstí se stavební dominantou

- a) s dominantou uvnitř náměstí
- b) s dominantou v průčelí
- c) s dominantou v nároží

Nárožní dominanty ukazující cestu na tržní náměstí, upozorňují na hlavní komunikační trasu a obohacují interiér náměstí.

- d) s dominantou ve stěně náměstí (ve frontě domů)
- e) s dominantou mimo prostor náměstí, ale se silnou vizuální vazbou k pozorovateli

Většinou se jedná o církevní stavbu.

- náměstí s ústředním akcentem

- a) zobytnujícího charakteru (kašna, místo setkávání)
- b) formálního/duchovního charakteru (morový sloup, památník)

c) uměleckého charakteru (např. sochařské dílo)

- náměstí s výrazným zastoupením vegetace

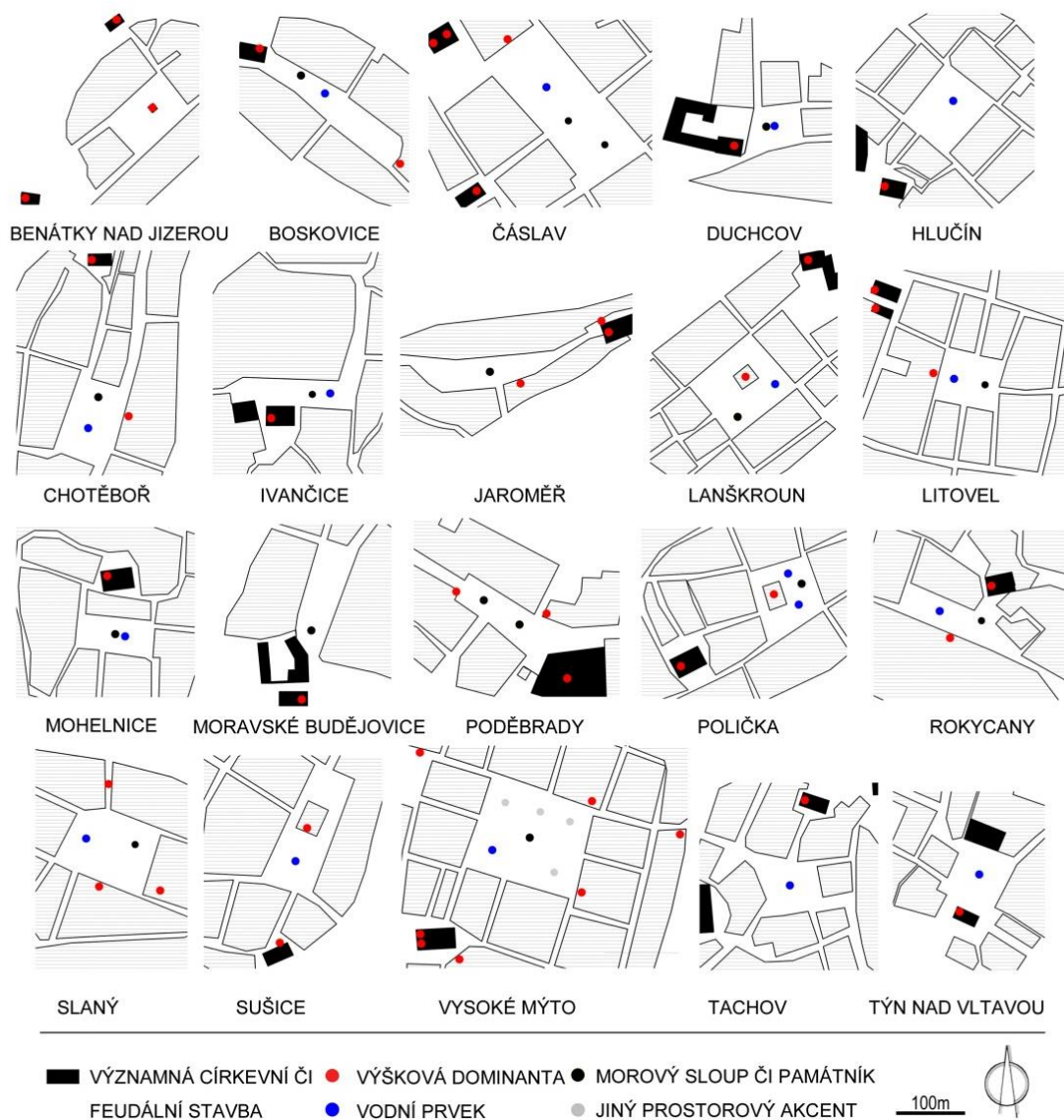
Historicky nejmladší, souvisí zpravidla s okrašlovacím úsilím a společenskými změnami od konce 19. století dodnes. Vyžaduje soudobé a formální řešení.

- náměstí s různými dominantami a akcenty

Náměstí obohacena o několik stavebních, uměleckých i vegetačních dominant.

- náměstí nepravidelná bez jasné kompoziční osnovy

Prostory vyznačují se nekonkrétním či deformovaným tvarem, disproporcí staveb, rozdílnými měřítky, neadekvátní úpravou apod.

Obr. 8 Lokalizace prostorových akcentů

1.3. Možnosti hodnocení současného stavu hlavních náměstí malých měst

1.3.1 Získávání potřebných informací

I. úroveň - základní informace, sběr na regionální a celostátní úrovni

- tvorba databáze, ověřování informací nižších úrovní, výzkumné úkoly

- zajištění: univerzitami a vysokými školami

II. úroveň - informace na místní úrovni, inventarizace současného stavu hlavních náměstí

- zajištění: diplomové práce studentů vysokých škol, pověřená odborná pracoviště

III. úroveň - podrobné výstupy, předprojektová příprava, zadání soutěžních podmínek

- zajištění: projekční týmy, zadavatelé architektonických a urbanistických soutěží

1.3.2 Forma výstupů:

Zhodnocení hlavních náměstí pro potřebu jejich komparace, problémovou analýzu a zviditelnění jejich fenoménů je vhodné prezentovat níže popsány způsoby. Tyto výstupy jsou součástí II. a III. úrovně získávání informací a umožňují poskytnout vodítka pro urbanistickou/architektonickou tvorbu a motivační sílu pro budoucí úpravy.

- **grafický výstup** s odborným komentářem

Série terénních skic, grafická interpretace leteckých snímků, fotografie a videozáznam jsou podstatnou složkou komplexního hodnocení hlavních náměstí. Spolu s jasným, věcným a informačně obsáhlým popisem je základním pilířem pro odbornou výchovu v oblasti městského plánování.

Obr. 9 Příklad axonometrie historického centra Vysokého Mýta se zkráceným komentářem: Náměstí Přemysla Otakara II. – pravidelné a velkoryse pojaté (nad 1 ha, poměr stran 9:10, $\emptyset$ středový úhel 8°)čtvercové náměstí s vícepodlažní zástavbou, koutovými ulicemi a středovými

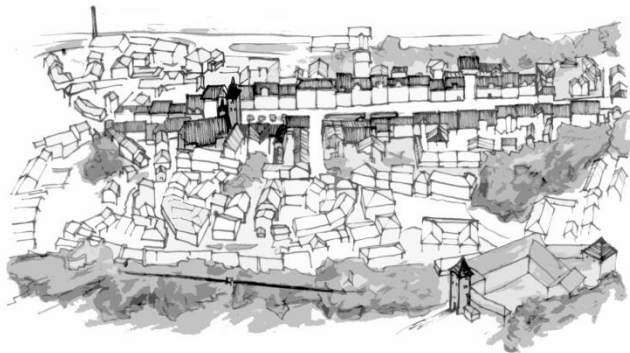
uličními vstupy (celkově osm kolmých uličních vstupů). Ústředním duchovním akcentem je zde morový sloup se sochou Panny Marie Immaculaty a čtyř svatých z roku 1714. Ve vizuální vazbě s náměstím je několik vnějších dominant - chrám sv. Vavřince a věže městských bran. Velmi významnou kompoziční složkou uplatňující se ve vnitřním obrazu náměstí je čtvercové uspořádání řad stromů, které propůjčují celému náměstí vhodnou proporci i uživatelské zázemí.

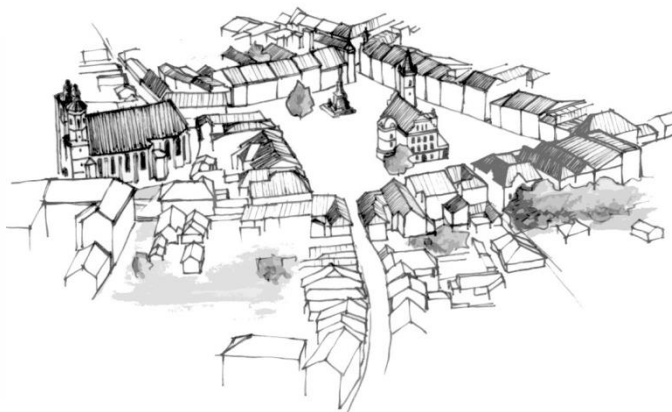
Obr. 10 Terénní skici z prostoru náměstí ve Vysokém Mýtě, potvrzující význam vnějších či nárožních dominant a především vizuální působnost hmoty vzrostlé zeleně pro vnímání prostoru (náměstí tak získává přívětivou proporci).

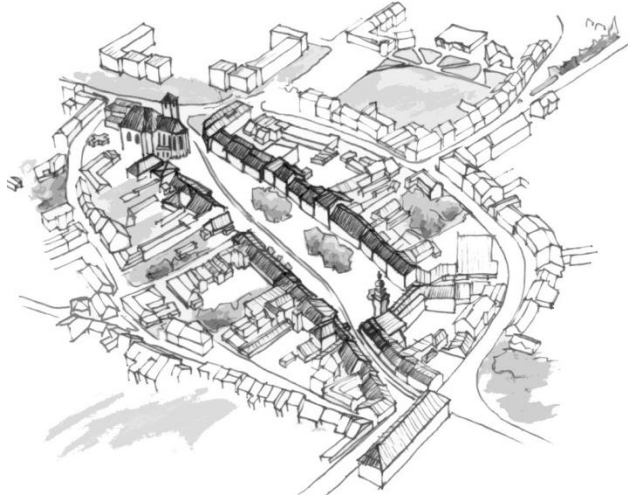
Obr. 11 Příklady terénních skic, které dokumentují hlavní stavební i výtvarné akcenty, proporční význam vzrostlé zeleně na hlavním náměstí ve Slaném i význam zeleně ve vstupní ulici do náměstí (vpravo nahoře).

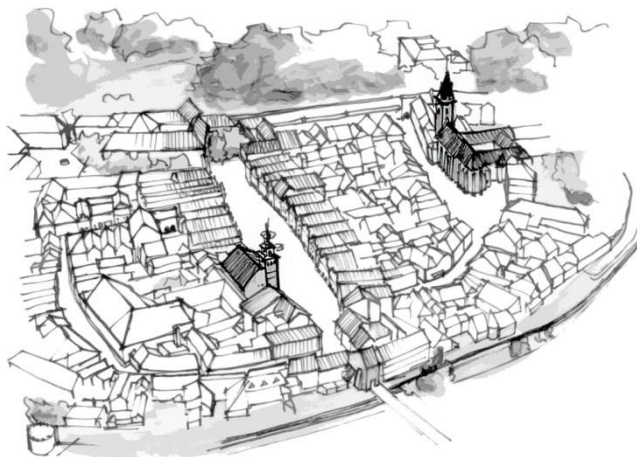
VIMPERK

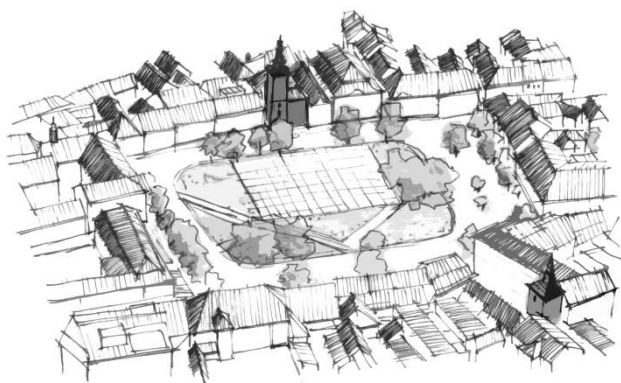
UNIČOV

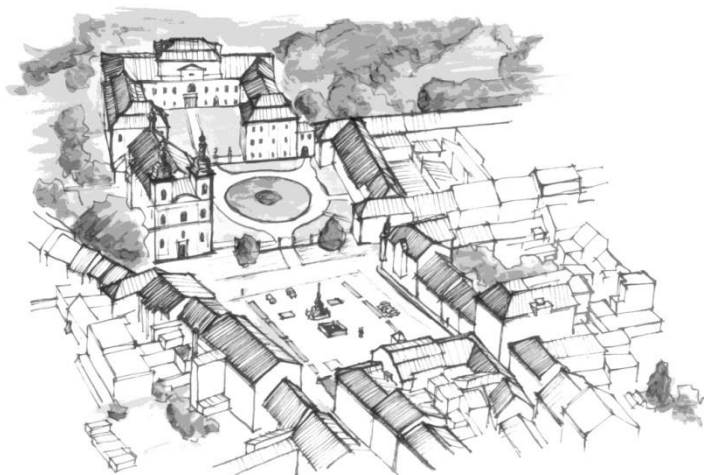
BOSKOVICE

TŘEBOŇ

SLANÝ

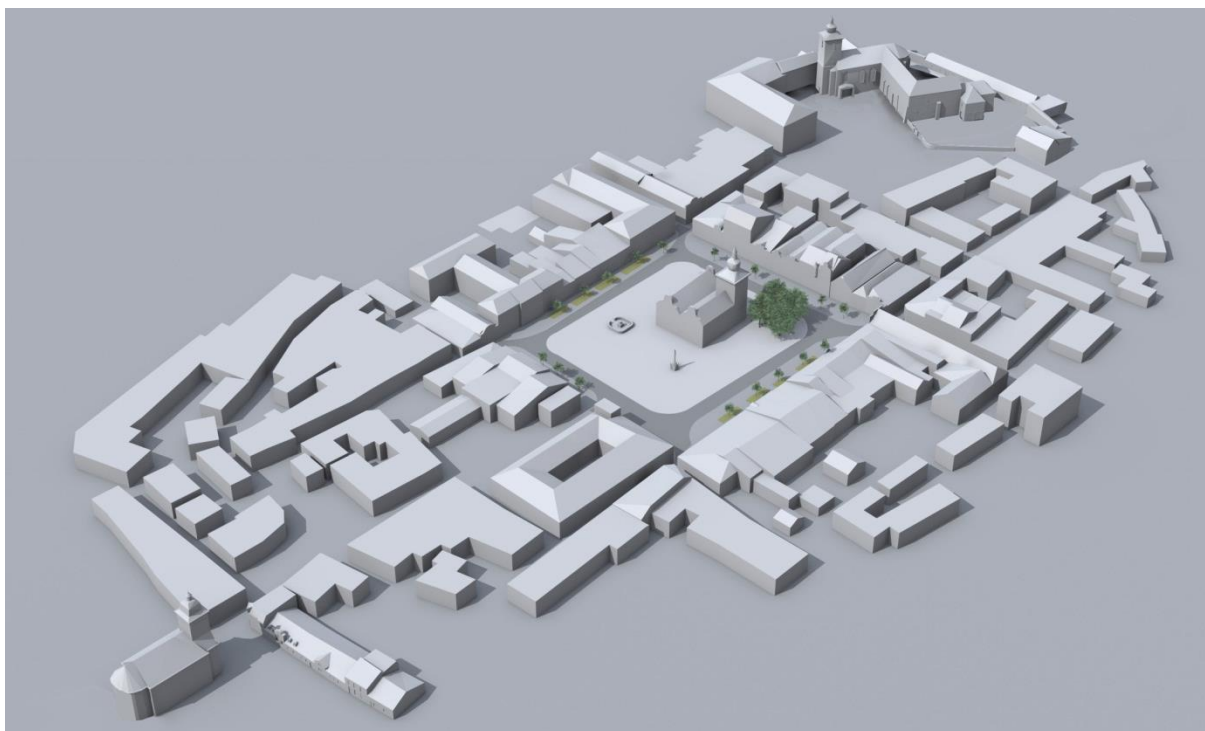
DUCHCOV

Obr. 12 Ukázka několika hlavních náměstí pro potřebu jejich srovnání z hlediska základní typologie (viz. 1. 2)

- fyzický či digitální 3D model

Velmi efektivní, ale časově náročnější nástroj k hodnocení hlavních náměstí.

*Obr. 13 Jednoduché hmotové 3D zpracování bez terénu, vhodné pro typologické zařazení. Příklad záměrného způsobu založení - královského, hradbami obdařeného města Lanškroun. Hlavní náměstí - tržiště je součástí naplánované půdorysné osnovy. Z přesně vytyčeného čtvercového náměstí se semknutou zástavbou vedou úzké koutové ortogonálně připojené ulice, které končily na oválu hradeb. Náměstí má vnitřní světskou dominantu v podobě renesanční radnice, duchovní akcent zde představuje mariánský sloup z roku 1683 a zbytečující elementy jsou zde dvě kašny (z nichž z jedné je dnes nefunkční reziduum). Náměstí je definováno dvoupodlažní zástavbou s převažujícím hřebenovitým zastavěním. Výraznou hmotu vegetace představuje čtveřice lip (*Tilia cordata*) u kašny, které zde byly vysazeny k oslavě vzniku Československé republiky v roce 1918.*

Obr. 14 Drátěný model na ortofoto-snímku: Jaroměř. Původně hrazené věnné město u soutoku Labe, Úpy a Metuje vystavěné na výrazném ostrohu nad labským obloukem. Výhodné podmínky jsou důvodem velmi brzkého osídlení (již od mladšího paleolitu), na jehož místě se rozvinulo slovanské protourbánní jádro - přemyslovské hradiště. Hlavní náměstí je proto směrné s výraznou dominantou v průčelí – gotickým kostelem sv. Mikuláše (na místě hradu z 11. století), který byl součástí městského opevnění. Severní stěna je tvořena téměř souvislým podloubím.

Obr. 15 Jednoduchá lineární grafika s důrazem na architektonické utváření náměstí v Rousínově (bez zobrazení vegetace). Příklad náměstí vizuálně propojeného s kapličkou sv. Floriána, která celý prostor pohledově uzavírá. Náměstí je dle průběhu terénu gradováno významnými budovami. Nejvýše sídlo městské správy, dále kostel sv. M. Magdalény, stará radnice a nejnižší stará pošta.

Obr. 16 Digitální model: Ivančice. Příklad u malých měst méně častého sdruženého náměstí, kde hranici jeho hlavní části tvoří kostel Nanebevzetí Panny Marie. Náměstí s nejednotnou výškou zastřešení a hřebenovitou zástavbou doplňují mariánský sloup (1721-26) a kašna se sochou sv. Floriána. V dlažbě je vyznačeno také místo pranýře.

- hodnotící formulář s kombinovanými výstupy

Možná konfrontace vlastností, problémů i hodnot hlavních náměstí jednotlivých měst je důležitým podkladem jejich zkoumání, možného budoucího rozvoje i ochrany. V praxi má možnost uplatnit se pouze jednoduchá, logická a přehledná metodická osnova, která se může stát také databázovým souborem v rámci informačních systémů.

Formulář je založen na terénním sběru informací, které se promítají do textového popisu, grafického vyjádření (grafy a schémata) a hodnocení formou pětibodové stupnice u kvalitativních charakteristik. Mapování by mělo být prováděno odborníky s interdisciplinárním nadhledem a zaznamenáno do připraveného archu. Při této práci musí být věnována pozornost studiu mezioborových souvislostí a diskuzi. Hodnotící osnově věnující se hlavnímu náměstí předchází ještě formulář s obecnou charakteristikou centra a popisem města (Obr. 17)

Hodnotící formulář (Obr. 18) obsahuje v záhlaví název města a datum pořízení záznamu a pod nimi je dán prostor schématickým nákresům a fotodokumentaci (nejlépe letecký snímek), které svou informační sdílností zastoupí rozsáhlý textový popis (lokalizace, doprava, prostorové akcenty, dominanty vnitřní i vnější apod.). Druhá část formuláře je věnována bilancím, které zpřesňují nebo doplňují část obrazovou pomocí orientačních grafů (bilance plochy, funkce plochy i okolní zástavby, kvalita zástavby a kvalita zeleně), kdy jsou jednotlivé složky vyjádřeny podílem z celkových 100% (celková výměra plochy, celková výměra využitelné plochy okolní zástavby, celková výměra zeleně). V posledním oddílu „ostatní“ jsou zahrnuty zcela exaktní informace (rozloha, rozměry, výška stěn, počet uličních vstupů, charakter zástavby aj.) a poznámky hodnotitele dle jednoduché pětibodové stupnice hodnot (použita v kladném či záporném smyslu daného atributu):

1- velmi vysoká

2 - vysoká

3 – střední

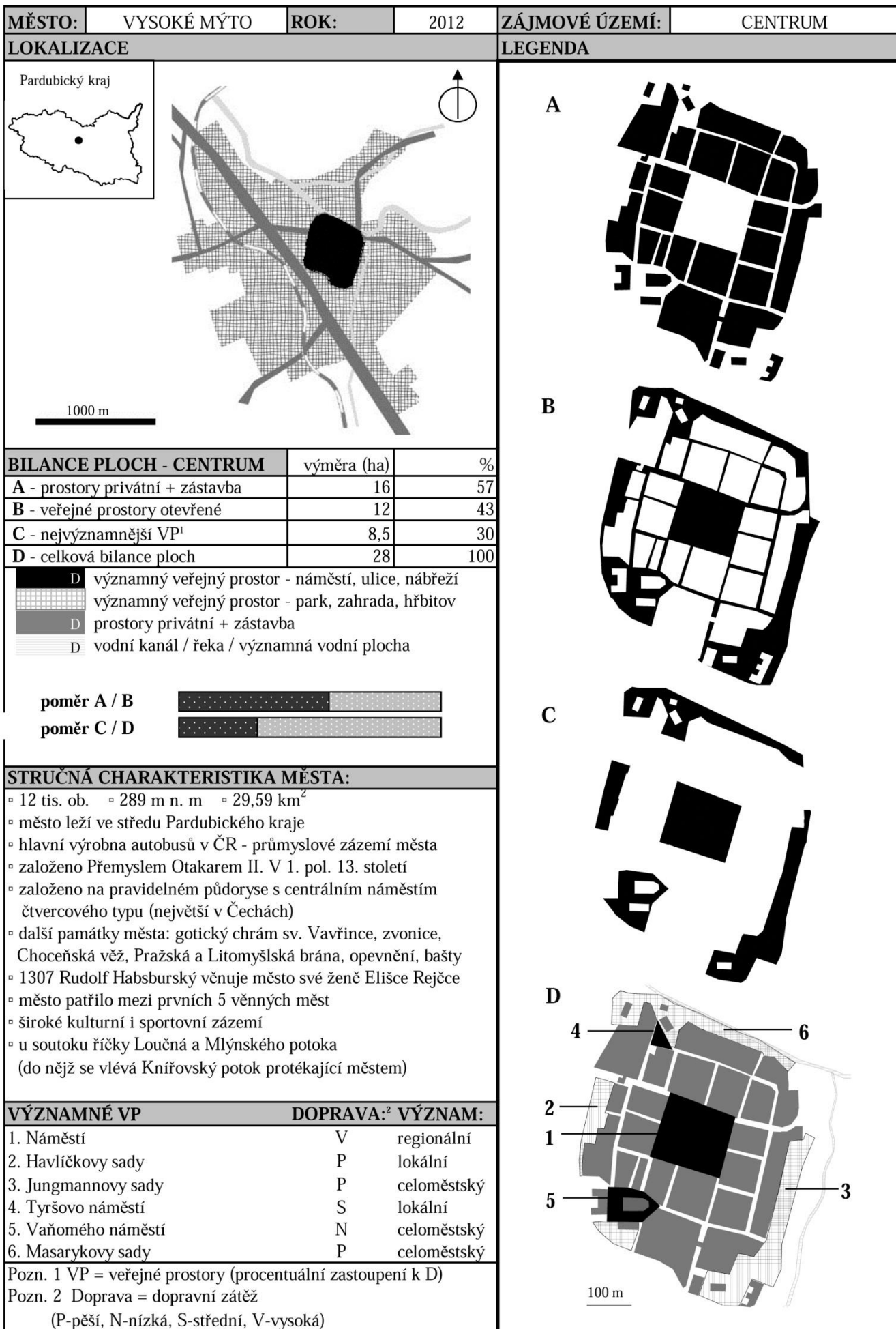
4 – nízká

5 - velmi nízká

Vybrané poznámky hodnotitele jsou především kvalitativního a proměnlivého charakteru, ale informují o možných zásadních nedostatcích pro užívání tohoto veřejného prostoru.

Obr. 17 Náhled formuláře, který shrnuje obecné informace o centrální části vybraného města: lokalizace, urbanistická struktura, bilance veřejných prostorů a zástavby, stručný popis města.

Obr. 18 Náhled formuláře k hodnocení hlavního náměstí malého města.

MĚSTO:	VYSOKÉ MÝTO	ROK:	2010	VEŘEJNÝ PROSTOR:	NÁMĚSTÍ				
SCHÉMATICKÝ NÁKRES				LEGENDA					
				<ul style="list-style-type: none"> zástavba/privátní p. pěší provoz/chodníky doprava motorová prostorové akcenty (pomníky, sochy aj.) parkování zeleň voda dominanty pohled. vazby 					
FOTOGRAFIE									
BILANCE PLOCHY				LOKALIZACE VE MĚSTĚ / ŘEŠENÉ ÚZEMÍ					
	25%	50%	75%	100%					
ZÁSTAVBA									
PĚŠÍ PROVOZ/CHODNÍKY									
DOPRAVA MOTOROVÁ									
PARKOVÁNÍ									
VODA									
ZELEŇ CELKEM									
Z celkové květinové záhony									
výměry skupiny keřů									
zeleň: skupiny stromů									
stromořadí									
solitérní stromy									
travnaté plochy									
zeleň v nádobách									
FUNKCE PLOCHY				KVALITA ZÁSTAVBY					
	25%	50%	75%	100%	viz. poznámka 1	25%	50%	75%	100%
DOPRAVA					1				
KULTURA					2				
OBCHOD, SLUŽBY					3				
REKREACE, SPORT					4				
VÝROBA, PRŮMYSL					5				
FUNKCE OKOLNÍ ZÁSTAVBY				KVALITA ZELENĚ					
	25%	50%	75%	100%	viz. poznámka 1	25%	50%	75%	100%
BYDLENÍ					1				
VEŘEJNÁ VYBAVENOST					2				
KULTURA					3				
OBCHOD, SLUŽBY					4				
REKREACE, SPORT					5				
VÝROBA, PRŮMYSL									
OSTATNÍ									
ROZLOHA: 2ha Ø ROZMĚRY: cca.150x135m				SEZENÍ PRIMÁRNÍ - MNOŽSTVÍ / KVALITA: 2 / 3					
Ø POČET PODLAŽÍ: 2-3 Ø VÝŠKA STĚN: 10m				SEZENÍ SEKUNDÁRNÍ - MNOŽSTVÍ / KVALITA: 2 / 3					
Ø STŘEDOVÝ ÚHEL: 8°				ZNEČIŠTĚNÍ: 4 KVALITA OSVĚTLENÍ: 3 BEZPEČÍ: 3					
POČET (ULIČNÍCH) VSTUPŮ: 8				OSTATNÍ VYBAVENOST: zázemí pro kulturní akce (stan. zastřešení)					
ZÁSTAVBA: hřeben. a atiková, histor., členitá				USPOKOJENÍ FYZICKÝCH POTŘEB (jídlo, pití, WC): 2					
TERÉN: rovina až mírný sklon				CESTOVNÍ RUCH: 4 KVALITA INFORMAČNÍHO SYSTÉMU: 2					
ČASOVÁ PŘÍSTUPNOST: bez omezení				ATRAKTIVITA PROSTORU: 2 IDENTITA PROSTORU: 1					
PODLOUBÍ/OCHRANA PŘED DEŠTĚM A SLUNCEM: altán									

pozn. 1 hodnota: 1 - velmi vysoká 2 - vysoká 3 - střední 4 - nízká 5 - velmi nízká

1.4 Zásady rozvoje hlavního náměstí

Chceme-li studovat, upravovat či měnit hlavní náměstí malých měst je nutné pátrat po okolnostech jejich vzniku, formy a funkčního uspořádání.

1.4.1 Rozdělení znaků hlavních náměstí dle možnosti úpravy

- Fixní znaky

Nemění se a nemohou být předmětem úprav: poloha ve městě, přírodní podmínky, širší krajinný rámec, velikost, proporční vztah k ostatním prostorům, struktura zástavby.

- Polofixní znaky

Jedná se především o zástavbu. Je možné ji v některých případech pozměnit či doplnit. Při zastavění stěn náměstí dominuje zásada, vytvářet zastavění tak, aby fasády jednotlivých budov na sebe navazovaly a vytvářely tak dojem souvislé nepřerušené stěny, které opisují hlavní linii/tvar náměstí.

- Variabilní/fakultativní znaky

Jedná se o přítomnost vegetace, umístění vodních prvků, materiálové zpracování, mobiliář a vybavení (primární a sekundární prvky k sezení, osvětlení, odpadkové koše, herní prvky apod.), dopravní řešení, kvalita a obsahová náplň okolní zástavby, trvalé (umělecká díla) i krátkodobé atraktivity (zázemí kulturních akcí a výstav, pouliční umělci apod.).

- Stresové znaky

Ve vnímání městského prostředí má hlavní náměstí v mysli pozorovatele stěžejní význam. Jeho vizuální posouzení je charakteristickým procesem při utváření celkového dojmu malého města, do kterého dále vstupují proměnlivé stresové faktory – hluk, znečištění, vítr, nadměrné oslunění, překroční prostorové kapacity uživateli, kriminalita/nebezpečí apod.

Práce se všemi prostředky zahradně-architektonické tvorby musí být realizována s interdisciplinárním nadhledem, uměleckou invencí a citlivostí k životnímu prostředí. Skutečně zdařilá úprava neztrácí spojení s minulostí, respektuje vizuální čitelnost a přitažlivost a přitom odpovídá současným požadavkům společnosti i stanovištním podmínkám.

1.4.2 Roviny poznání (definování hodnot, kvalit, limitů, problémů a hrozeb)

- Urbanistická:

- koncentrická dispozice náměstí a okolní zástavby (prostorové utváření města)
- řešení dopravy a technické infrastruktury
- občanská vybavenost
- možnosti propojení s ostatními veřejnými prostory apod.

- Umělecká:

- estetika, reflektující všechny vývojové etapy společnosti

- reprezentativnost
- pohledy a průhledy (horizonty, point de vue)
- vědomá vnitřní kompozice jako podstata identifikace prostoru (popis parteru, kompoziční principy, architektonické i vegetační akcenty, apod.)
- výtvarné působení materiálů
- působení fasád v kompozici (detaily vstupů a oken)
- noční obraz městského prostoru - koncepce založené na umělém osvětlení

- Sociologická a psychologická

- vliv prostředí na chování a jednání lidí
- emocionální účinek prostoru
- účel a smysl pobytu; člověka na náměstí - aktivity, sociální kontrola prostoru, komunikace
- participace uživatelů na zkvalitňování prostoru
- chování trvale bydlících obyvatel ve smíšeném bydlení na náměstí a chování obyvatel města
- chování turistů

- Historicko-srovnávací a symbolická

- vývojové zákonitosti
- konfrontace historických objektů se soudobými tvůrčími přístupy (propojení historických vrstev s požadavky dnešních uživatelů)
- vazba na celospolečensky uznávané hodnoty (pomníky, památky, časový horizont změn)

Pozn. Příklady použití historických podnětů a odkazů:

- hlavní motiv nové úpravy (rehabilitace historického prostoru)
- inspirační zdroj nového utváření
- realizace formou výtvarných počínů (např. oslavující historickou událost, osobnost apod.)
- podpora místní identity prostřednictvím informačního systému

- Ekonomická

- náměstí jako místo spotřeby zboží a služeb
- možnosti omezení nepříznivých dopadů komerčního charakteru
- náklady na údržbu
- výhody polyfunkčnosti prostředí
- nové investiční záměry, zmapování podnikatelských aktivit

- Informační, kulturní a rekreační

- oblast předávání informací
- vizuální styl města
- orientace v prostředí
- turistická atraktivita a propagace
- libreto kulturního užívání
- rekreační potenciál místa

- **Legislativní**

- vymezení veřejných zájmů (např. památkové ochrany)

- **Ekologická**

- vazba na systém zeleně města a širší krajinný rámeček
- přírodní podmínky místa a jejich vliv na použití vegetace
- úprava spontánně vytvořených stavebních proluk
- aplikace metod krajinářského urbanismu
- možnosti eliminace stresových faktorů

1.4.3 Obecné požadavky na podobu hlavního náměstí

Rozvoj hlavních náměstí musí být podložen objevováním společných zájmů – přísunem informací, vjemů, vizuálních a akustických podnětů. Dopravní bariéry, nedostatečná kulturní infrastruktura, nekvalitní služby, nedostatečná podpora skupinového trávení volného času, uniformita vzhledu jsou stále připomínanými signály nedostatečné vazby mezi lidmi a plánovači. Lidé žádají kreativitu, jasnou diferenciaci prostoru, kvalitní mobiliář, zvýšení nabídky služeb, kvalitní údržbu, přívětivost, útulnost a blízkost přírodních prvků. Nezbytné je obracet se na uživatele konkrétního místa a poznání preferovaných aktivit jak z pohledu jednotlivce, tak celé populace. Revitalizace či revalorizace dnešních náměstí nemůže být nezávislý urbanistický proces usměrňovaný tržními silami, ale kontinuální proces - symbol celospolečenského vyjádření.

- **kompozice:** musí odpovídat úloze hlavního náměstí v rámci celoměstské koncepce veřejných prostorů - důraz na historické a estetické hodnoty v řešeném území
- **orientace:** jasné hranice, čitelnost navrhovaného řešení, dostupnost a návaznost na další veřejné prostory, plynulost pohybu uživatelů s omezenou schopností pohybu a orientace
- **emoční vnímání:** řád, estetické uspokojení, emocionální účinek architektury
- **bezpečnost:** sociální kontrola
- **lidské měřítko, uživatelský komfort:** možnost a kvalita sezení, provozní logika, zážitková strategie (např. lokalizace venkovních restaurací a občerstvení)
- **míra údržby/upravenost:** vysoce reprezentativní prostor s nejvyšším stupněm údržby
- **polyfunkční využití:** široká nabídka aktivit
- **podpora cestovního ruchu, vzdělávací a morální význam**
- **inovace:** aktuální vrstva, reflektující úroveň současné společnosti (např. pokrytí Wi-fi je významným stimulem pro využívání veřejného prostoru)
- **důraz na místní zdroje** (materiální i lidské)
- **participace:** přijetí obyvateli
- **dopravní kompromis:** zachování života ve městě, důraz na pěší provoz

Zapojení duchovních, historických a kulturních elementů při rozvoji hlavního náměstí

Mimořádný význam pro charakter náměstí jsou znamení občanského (kašny, památníky, místa pranýřů) i církevního života (kříže, mariánské sloupy či sochy světců). Jsou důkazem postavení města, jeho svobody i povinností. Tyto prvky buď leží ve středu náměstí (což nebylo z hlediska provozu praktické (akcentem rozlehlejších náměstí) nebo v blízkosti vstupu (hlavní) ulice na náměstí (tradiční pro středověké uspořádání). Tato skutečnost souvisela především s napojením tažných zvířat a pěším provozem (tyto městské elementy jsou usazována to „mrtvých bodů“ – viz Sitte).

Tradičním duchovním místem hlavních náměstí jsou morové sloupy. Způsob zapojení těchto akcentů v úpravě dnešních náměstí však velmi často reflektuje bezradnost a současný duchovní odstup. Nešťastné obtékání dopravou působí jako velmi nevěrohodné uctění památky odkazu naší historie a kultury. Pietní tradice setkání, výměny městských informací, místa uctění jsou pro náměstí stěžejní. Nové počiny nesmí zastínit význam těchto prvků, které vždy hrály důležitou roli pro všechny společenské třídy. Národní sebeuvědomění by mělo i bez monumentality nových prvků zaujmout mnohem větší význam prostřednictvím kultivovaného chování k okolí stávajících památek.

Významné budovy, jako základní a střední školy umístěné na náměstí, hrají důležitou roli pro vytvoření „náměstí jako kampusu“ – místa komunikace a setkávání dětí i studentů mimo výuku a prostory školní budovy. Studentský život je pro náměstí již tradičně velmi oživující faktor a přispívá k celkové obytné atmosféře a atraktivitě místa. Dostatek netradičních míst (schody, kašny aj.) je zázemím pro demonstraci mládeže a studentského života, které je žádoucím společenským protnutím se staršími generacemi. Vidět a být viděn jako základ vzájemného poznávání a snášenlivosti.

Požadavky na dopravní zatížení

Zachování náměstí jako místa emocí a inspirace všech generací může bez problému fungovat pouze bez přemíry parkovacích ploch. Důsledkem silného zatížení náměstí dopravou dochází k selhání společenské podstaty prostoru – náměstí se stává uživatelsky anonymní, bezvýznamné, lhostejné. Hlavní náměstí malého města není nutné od dopravy zcela odloučit, protože je samozřejmou součástí jeho každodenního života, dimenzována však musí být jen ve skutečně potřebné míře. Důležité je najít hranici její „životadárnosti“. Přemíra parkovacích míst a provozních tahů není v mnoha případech nevyhnutelná.

Doprava na náměstí malého města bezpochyby patří, otázkou však zůstává její intenzita a především procentuální zastoupení parkovacích ploch. Pro plnění svých hlavních funkcí, rozvoj obchodu, služeb i kultury a mezilidské komunikace je nutné zachovat **minimálně 50% plochy náměstí bez zatížení dopravou**. Úplná absence dopravy v tomto ohledu nereaguje na aktuální potřeby a smýšlení společnosti, což bylo vždy pro nejvýznamnější prostor města primární.

- Řešení dopravy

- širší provozní vztahy (např. řešení zastávky regionální dopravy)
- hlavní pěší trasy a cíle
- napojení na cyklostezky
- návrh intenzity dopravní zátěže v průběhu dne, týdne, roku (dle užívaných sociologických metod)
- konfrontace současného stavu s historickým a výhledovým trasováním komunikací
- řešení kolizních bodů, střetů
- odstranění dopravy v okolí symbolicky zatížených elementů
- úvaha nad estetickým působením vertikálního a horizontálního značení a alternativy jeho řešení
- stanovení ploch pro parkování (stávající procentuální zastoupení, možnosti substituce parkovacích míst v navazujícím území, stanovení optimální kapacity)

- Diferenciace ploch dle vhodnosti parkování

- zcela nežádoucí
- negativní
- neutrální
- možné

Zásady uplatnění vegetace

I u současných malých měst je možné najít náměstí skutečně velká, u nichž je zvláště důležité umně pracovat s proporcemi pomocí vnitřního programu. Například Vysoké Mýto a jeho náměstí Přemysla Otakara II. zaujímá neobyčejně velikou plochu kolem 2ha, přičemž je hrozba jisté agorafobie uživatele potlačena až vyloučena díky objemné hmotě do čtverce řazených lip, které jsou zároveň silným zobytnujícím i kompozičním motivem.

Použití vegetačních prvků na náměstí je velmi kontroverzní téma. Přes názorovou polarizaci odborné veřejnosti i uměleckou argumentaci vycházející z odvěkého chápání náměstí jako otevřeného prostoru, kde je charakter zástavby tím nejpodstatnějším, je často prosazování volných dlážděných ploch určitým odklonem od uživatele. Vegetace, zejména pak stromy, do veřejného prostoru patří, jsou schopny se podílet na jeho prostorovém uspořádání, ovlivňovat mikroklima a dotvářet atmosféru místa svým habitem, proměnlivostí i zvukem. Je to fakt, který plně prokazují prostory, které vznikly především v souvislosti s celospolečenskými změnami v 19. století. Použití vegetačních prvků na náměstích musí ctít řád, respektovat měřítko, umělecké akcenty i stavební dominanty a zároveň poskytovat prostor k oddechu a relaxaci. Tento trend nacházíme v každé kulturní zemi, která si uvědomuje nutnost zpříjemňovat život ve městech. Nejen v nových urbánních celcích, ale také v historických strukturách může být nově navržená vegetace zvolena ve správných proporcích a s intenzivní údržbou. Výsledný efekt takto použitých vegetačních prvků musí být funkční, nebránící provozu a vytvářející městský prostor snesitelný i v parných letních dnech.

Takovéto úpravy v urbánní scéně našich malých měst jsou vzhledem k záchraně veřejného života a současnému životnímu stylu velkou výzvou a úkolem odborníků-liberálů, kteří ctí genia loci, uživatelské nároky a tvorbu bez nepravdivé substituce minulých dob.

Malá města realizovala dekorování hlavních náměstí především prostřednictvím řad malokorunných stromů, vzrostlých solitérních jedinců či skupin stromů v promyšleném počtu (dvojice, čtveřice). Tyto vegetační struktury zůstávají víceméně samostatnými ustálenými elementy městské scény, které doprovázejí kulturní a historické dominanty města. Zeleň v takovém případě může výrazně gradovat jejich vizuální působení, jak tomu bývalo například u věnce hlohů u kostela sv. Voršily v Chlumci nad Cidlinou či čtveřici stromů u morového sloupu na náměstí v Ivančicích apod.

Kvalitu veřejných prostorů, zvláště pak těch, kde je výrazně zastoupena veřejná zeleň ovlivňuje sortimentální skladba dřevin. Výsadby devatenáctého století byly charakteristické obecným eklecticismem, zahrnující velké množství pokusů a omylů, kdy bylo používáno v přehnané formě a dogmatických vzorech více a více rostlin. Použití rostlin se stalo znakem pokroku, zahradnických dovedností a možností. Na základě snah o větší míru použití rostlin v sídle vznikaly od 19. století typy prostorů – prostory, které jsou, zjednodušeně řečeno, přechodem mezi parkem a náměstím - takzvaná „parková náměstí“. Poválečné výsadby v městském prostoru jsou také šablonovité, ale masově jsou používány jehličnaté dřeviny. Novák píše (2001: 24), že s tímto obdobím souvisí také náhrada náročných květinových výsadeb za velmi tristní mobilní zeleň. Nevhodný výběr dřevin je dnes kritizován u většiny zeleně malých měst, přičemž situaci zhoršila ještě neodborná rozvojová i udržovací péče. Přítomnost vegetačních prvků na náměstí označují během interview obyvatelé i návštěvníci ve svém vnímání jako jeden z předpokladů „hezkého města“. V literatuře se postupně začíná objevovat s tímto související termín *urban liveability*, tj. obyvatelnost města. Zlepšení kompozičně-estetické úrovně stávajících vegetačních prvků a jejich obnova je tak důležitým aspektem rozvoje hlavního náměstí.

Rozlišení stávající a navržené/výhledové vegetace v následujících bodech:

A) Kompoziční hledisko

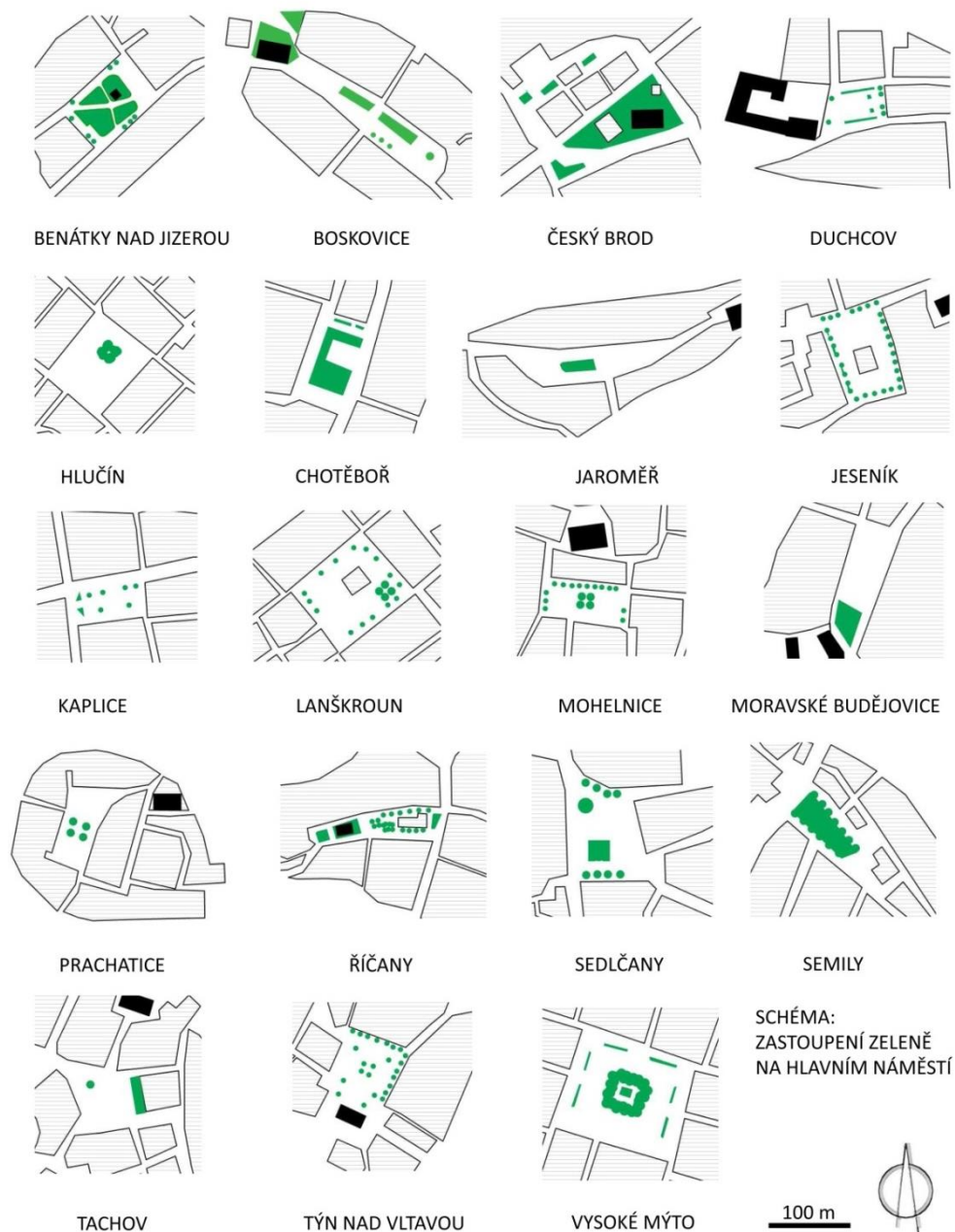
- vymezení významných hmot vegetace (skupiny a řady stromů) z hlediska korekce proporčních vztahů na hlavním náměstí či kompozičních vazeb na navazující prostory
- vymezení vegetace jako orientačních nebo symbolických bodů (význam solitérních stromů)
- nepřípustné použití souvislých keřových výsadeb z hlediska bezpečného užívání prostoru i estetického působení
- vymezení doplňkové vegetace – např. trávnaté plochy, popínavé rostliny a květinové výsadby (z důvodu provozu, způsobu užívání, podtržení významu části náměstí či výtvarného nebo stavebního objektu, tvarovaná zeleň jako formální prvek kompozice)
- formy uplatnění sezónní vegetace – dekorování nejvýznamnějších budov, obohacení parteru v průběhu kulturních akcí města apod.

B) Pěstební hledisko

- volba taxonů dle kompozičních zásad a přírodních podmínek (až na opodstatněné výjimky nepřipustné použití jehličnatých rostlin)
- konfrontace s technickou infrastrukturou (řešení kolizí)
- cesta k plné funkčnosti vegetace v kompozici (realizace výsadeb, odstranění nevhodných stávajících výsadeb, následná péče, pěstební opatření apod.)

C) Historické a památkové hledisko

- požadavky památkové ochrany
- historický význam vegetace (historické události)

Obr. 19 Příklady zastoupení vegetace na hlavních náměstích vybraných malých měst

Požadavky na vybavenost a mobiliář

- jasné funkční a prostorové vymezení odpovídající velikosti a charakteru malého města (důraz na aktivity, vztahy v maloměstském prostředí)
- systém navzájem esteticky korespondujících prvků
- soudobě koncipovaný a originální autorský počín (důležitý motiv pro identifikaci prostoru)
- návrh zobytnujících prvků s důrazem na vysokou kvalitu navrhovaného řešení i řemeslného zpracování odpovídající celoměstskému významu prostoru
- stanovení počtu laviček a odpadkových košů vzhledem ke kapacitním možnostem náměstí (velikosti města), požadavkům obyvatel a kompozičnímu řešení.
- umístění a podoba parkovacích automatů musí být sladěna s celkovým řešením
- eliminace zahrazovacích sloupků nebo jejich vhodné ztvárnění

Požadavky na osvětlení náměstí

- hlavní osvětlovací elementy (zpravidla pomocí teplých tónů světla)
- jednotnost v celém prostoru náměstí
- dodatkové osvětlení scénické – sezónní
- úvaha nad množstvím osvětlovacích prvků (poddimenzované, optimální, naddimenzované)
- vysoká výtvarná kvalita osvětlovacích prvků

Požadavky na materiálové řešení (povrchy, dlažby)

- vysoká kvalita materiálů i zpracování odpovídající významu hlavního náměstí v organismu malého města
- úvaha nad využitím místních zdrojů
- invenční přístup, který však vychází z důkladného poznání regionálního stavitelství
- diferenciacie zpracování dle využití jednotlivých částí náměstí
- uživatelský komfort a bezpečnost v užívání
- konfrontace řešení s prioritami údržby
- vysoká životnost

Plocha náměstí může být homogenní v textuře (dlažba) nebo může být členěna svahy, schody a různými výškovými úrovněmi. Vzor může sjednotit nebo naopak izolovat vertikální struktury.

Regulace aktivit komerčního charakteru

- stanovení požadavků k vizuální prezentaci dlouhodobých komerčních aktivit (venkovní restaurace a občerstvení, reklamy služeb a prodejen, různé způsoby komerční prezentace na parteru apod.)
- estetické ztvárnění krátkodobých/sezónních aktivit (trhy, zázemí kulturních akcí a slavností)

2. PRŮVODNÍ ZPRÁVA K METODICE

I. Cíl metodiky

Metodika shrnuje možnosti, kterými lze hlavní náměstí komplexně zhodnotit pro potřebu jejich komparace a předprojektové přípravy. Malá města a jejich náměstí jsou nositeli naší kulturní identity a každodenního a nejkonzentrovanejšího soužití obyvatel. Hlavní vlastností náměstí živelně utvářeného po staletí i centrálně naplánovaného je přítomnost lidí. Náměstí zvláště pro malá města znamená místo práce, bydlení i společenského života. Vliv na sociální a kulturní prostředí malého města mají převážně obchodní a umělecké aktivity s náměstím spojené. Snaha o kvalitní projektování těchto nejvýznamnějších veřejných prostorů i u méně známých měst znamená cílené směřování k všeobecné prosperitě. Ve vnímání městského prostředí má hlavní náměstí v mysli pozorovatele stěžejní význam. Jeho vizuální posouzení je charakteristickým procesem při utváření celkového dojmu z malého města. Revitalizace či revalorizace dnešních náměstí nemůže být nezávislý urbanistický proces usměrňovaný tržními silami, ale kontinuální proces - symbol celospolečenského vyjádření. Při navrhování v městském prostředí je třeba respektovat a citlivě zohlednit *genia loci*, reflektovat historický kontext a zároveň vytvořit místo atraktivní pro dnešní obyvatele.

Základní metodou zkoumání a hodnocení hlavních náměstí je studium grafických i textových pramenů, terénní průzkumy (vizuální vjemy i akustické podněty) a grafické a tabelární rozborů.

II. Popis metodiky

Vědecká práce většinou vyžaduje ověřitelné a přesné informace, na jejichž základě se mohou odborníci rozhodovat a postupovat. Urbanisti, architekti a krajinářští architekti v tomto ohledu vytváří určitou formu profesionální výchovy. Kvalitní a komplexní soubor informací je určující pro kvalitnější projektování.

Malá města u nás vykazují charakteristický model hierarchické struktury volných prostorů. Jasný a čitelný vztah je mezi dispozicí hlavního náměstí, jeho okolím a předměstími. Koncentrická dispozice stanovuje měřítko, formu i obsah náměstí, které se většinou obešlo v průběhu celé jejich historie bez monofunkční specifikace. Čitelnost patrná v centrální historické části, která vytváří charakteristický výraz města, kontrastuje s novodobou periferií bez jasných regulí, hranic, symboliky a nositelů městské identity. Zhodnocení hlavních náměstí pro potřebu jejich komparace, problémovou analýzu a zviditelnění jejich fenoménů je vhodné prezentovat několika způsoby. Tyto výstupy jsou součástí několika úrovněného získávání informací (popsaného v metodice) a poskytují vodítka pro urbanistickou, architektonickou, krajinářskou tvorbu a znamenají motivační sílu pro budoucí úpravy. Komplexní typologii hlavních náměstí a možnosti hodnocení současného stavu hlavních náměstí malých měst doplňují ještě obecné zásady rozvoje tohoto nejvýznamnějšího veřejného prostoru.

V praxi má možnost uplatnit se pouze jednoduchá, logická a přehledná metodická osnova, která se může stát také databázovým souborem v rámci informačních systémů a předprojektové přípravy v oblasti městského plánování. Metodika hodnocení obsahuje komentované grafické výstupy a formulář, založený na terénním sběru informací, které se promítají do textového popisu, grafického vyjádření a hodnocení formou pětibodové stupnice u kvalitativních charakteristik.

Součástí metodiky jsou příklady vybraných modelových objektů, na kterých jsou tvrzení zobrazena, dokumentována a popsána. Využití metodiky v těchto městech významně zpřesnilo znalosti o stavu hlavních náměstí malých měst u nás.

III. Zdůvodnění metodiky a východiska textu

Ucelená metodika tohoto typu v ČR neexistuje a hodnocení hlavních náměstí dosud probíhá subjektivním způsobem za pomoci individuálně zpracovaných urbanistických rozborů a sociologických metod. Legislativní nástroj pro ochranu nejceněnějších náměstí sice existuje („Památkové zóny“ či „Památkové rezervace“; viz 20/1987 Sb. Zákon o státní památkové péči), ale metody pro identifikaci určujících znaků dosud nebyly nijak sjednoceny ani standardizovány.

V této souvislosti je třeba konstatovat, že metodické postupy pro identifikaci prostorových vztahů a pohledových charakteristik významně ovlivnila četnost výstupů architektonických soutěží a různých nadačních iniciativ pro úpravu veřejných prostor. Pro komplexní hodnocení náměstí však stále chybí všeobecně respektovaná metoda.

Zpřesnění a prohloubení znalostí o hlavních náměstích malých měst umožní veřejné správě zohlednit zájmy národní a kulturní identity v rozhodovacích procesech při plánování rozvoje svěřeného území.

IV. Uplatnění metodiky

Hlavní uživatelem metodiky by měl být každý autorizovaný architekt, krajinářský architekt a urbanista, který se zabývá plánováním těchto veřejných prostorů. Každý projekční tým by měl předložit toto hodnocení, vyplývající z terénních průzkumů, ale i ze studia historických i soudobých pramenů a zjištěné skutečnosti při ochraně národní a kulturní identity Čech a Moravy zohlednit.

Uživatelé metodiky bude také orgán státní správy na úseku památkové péče. Hodnocení hlavního náměstí je stěžejní součástí posouzení potřeby jeho úpravy.

V. Seznam použité související literatury

Alexander, Ch. 1995. *Eine Muster Sprache*. Wien: Löcker Verlag, 1995. ISBN 3854091796.

Banerjee, T. 2001. *The Future of Public Space: Beyond Invented Streets and Reinvented Places*. *APA Journal*. 2001, Sv. 67, 1.

Bláha, I. A. 1914. *Město - sociologická studie*. Praha: Melantrich, 1914.

Boyer, M. Ch. 1996. *The City of Collective Memory*. Massachusetts: Institute of Technology, 1996. ISBN 0-262-52211-X.

Čáblková, M. 2005. *Kvalita veřejných prostorů a její rozvoj*. Brno: VUT, Fakulta architektury, 2005. Disertační práce.

Carmona, M. a kol. 2003. *Public Places - Urban Spaces - The Dimension of Urban Design*. Boston: Architectural Press, 2003. ISBN 0750636327.

Čermáková, E. 2009. *Veřejné prostory jako kulturní a sociální platforma města*. Brno: VUT, Fakulta architektury, 2009. Disertační práce.

Gehl, J. 2000. *Život mezi budovami*. Brno: Nadace Partnerství, 2000. ISBN 80-85834-79-0.

Giddens, Anthony. 1999. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

Goffman, E. a Manning, P. 2009. *Relations in Public: Microstudies of the Public Order*. New Jersey: Transaction Publishers, 2009. ISBN 978-1412810067.

Halík, P., Kratochvíl, P. a Nový, O. 1996. *Architektura a město*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0245-6.

Hoffmann, F. 2009. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2.

Hrůza, J. a Zajíc, J. 1997. *Vývoj urbanismu I*. Praha: ČVUT, 1997. ISBN 80-01-01342-1.

Hrůza, J. a Zajíc, J. 1999. *Vývoj urbanismu: II. díl*. Praha: ČVUT, 1999. ISBN 80-01-01549-1.

Jacobs, J. 1975. *Smrt a život amerických velkoměst*. Praha: Odeon, 1975.

Janák, D. 2006. I. A. Bláha a počátky sociologie města u nás. *Sociální studia*. 2, 2006, ISSN 1214-813X.

Jastrząb, T. 2002. *Place i rynki jako zagadnienie urbanistyczne*. Poznań: Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, 2002. ISBN 83-7143-571-1.

Jastrząb, T. 2004. *Przestrzenie publiczne we współczesnej urbanistyce i architekturze*. Poznań: Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, 2004. ISBN 83-7143-597-5.

Kluźniak, S. 1937. *Urbanizm*. Warszawa: Warszawa, 1937.

Kol. autorů. 2008. *Small Squares*. Barcelona: Monsa, 2008. ISBN 978-84-96823-39-6.

- Konvička, M. 2005. Podíl kompozice na atraktivitě urbánního prostředí města. *Urbanismus a územní rozvoj*. ISSN 1212-0855, 2005, Sv. VIII.
- Koutný, J. 2004. Moderní urbanistické koncepce. *Urbanismus a územní rozvoj*. ISSN 1212-0855, 2004, Sv. VII.
- Kratochvíl, P. (ed.). 2012. *Architektura a veřejný prostor*. Praha: Zlatý řez, 2012. ISBN 978-80-903826-4-0.
- Krier, L. 2001. *Architektura - volba nebo osud*. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0012-7.
- Krier, R. 2005. *Stadtraum*. Solingen: Umbau-Verlag Harald Püschel, 2005. ISBN 3-937954-05-8.
- Kuča, K. a Kučová, V. 2000. *Principy památkového urbanismu*. Praha : Státní ústav památkové péče, 2000. ISBN 80-86234-15-0.
- Lehnert, J. 2010. *Der Leipziger Augustusplatz - Betrachtung eines innerstädtischen Platzes im Kontext des "gelebten" Raumes*. Hamburg: Diplomica Verlag GmbH, 2010. ISBN 978-3-8366-8645-7.
- Lofland, L. 1998. *The Public Realm: Exploring City's Quintessential Social Territory*. New Jersey: Aldine de Gruyter, 1998. ISBN 978-0202306070.
- Lynch, K. 2004. *Obraz města*. Praha: Polygon, 2004. ISBN 80-7273-094-0.
- Marhold, K. 1996. *Urbanistická typologie II*. Praha: ČVUT, 1996. ISBN 80-01-01467-3.
- Miles, M. 2007. *Cities and Cultures*. London: Routledge, 2007. ISBN 978-0-415-35443-1.
- Monclús, J. a M., Guàrdia. 2006. *Culture, Urbanism and Planning*. Abingdon, Oxon: Ashgate Publishing Group, 2006. ISBN 9780754646235.
- Musil, J. 2001. Vývoj a plánování měst ve střední Evropě v období komunistických režimů. *Sociologický časopis*. ISSN 0038-0288, 2001, Sv. XXXVII.
- Norberg-Schulz, Ch. 2010. *Genius loci*. Praha: Dokořán, 2010. ISBN 978-80-7363-303-5.
- Novák, Z. 2001. *Dřeviny na veřejných městských prostranstvích: použití dřevin v ulicích a na náměstích památkově chráněných měst*. Praha: Jalna, 2001.
- Pejchal, M. 2006. *Význam a specifika rostlin v zahradní a krajinářské tvorbě*. Lednice: Zahradnická fakulta MZLU, 2006. Studijní materiál pro předmět Použití rostlin.
- Pospěch, P. 2012. *Nákupní centra a veřejný prostor: studie o regulaci městského prostoru*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2012. Disertační práce.

Ranciére, J. 2006. *The Politics of Aesthetics*. New York: Continuum, 2006. ISBN 9780826489548.

Rózová, Z. a Halajová, D. 2002. *Parková tvorba*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2002. ISBN 80-8069-103-7.

Schmeidler, K. 2001. *Sociologie v architektonické a urbanistické tvorbě*. Brno: Zdeněk Novotný, 2001. ISBN 80-238-6582-X.

Sennett, R. 1977. *The Fall of Public Man*. Cambridge: Cambridge University, 1977. ISBN 978-0521292153.

Šilhánková, V. 2005. Člověk stavby a veřejný prostor z pohledu urbanisty. *Člověk stavby a jejich vzájemné působení*. Praha: Fakulta stavební ČVUT, 2005. ISBN 80-01-03355-4.

Šilhánková, V. 2003. *Veřejné prostory v územně plánovacím procesu*. Brno: VUT, 2003. ISBN 80-214-2505-9.

Šilhánková, V., Koutný, J. a Čáblova, M. 2002. *Urbanismus a územní plánování*. Pardubice: Fakulta ekonomicko-správní, Univerzita Pardubice, 2002. ISBN 80-7194-415-7.

Sitte, C. 1995. *Stavba měst podle uměleckých zásad*. Praha: ABF-ARCH, 1995. ISBN 80-901608-1-6.

Sojková, E., Hrubá, T. a Kirschner, V. 2006. Ochrana, regenerace a rozvoj zeleně malých měst. *Acta Pruhoniciana*. Průhonice: Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, Nová tiskárna Pelhřimov, 2006.

Stübben, H. J. 1907. *Handbuch der Architektur; Entwerfen, Anlage und Einrichtung der Gebäude: Der Städtebau*. Stuttgart: Alfred Körner, 1907.

Valouchová, E. 2009. *Veřejný prostor v malém městě - příklad Holešov*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2009. Diplomová práce.

Vitruvius. 1979. *Deset knih o architektuře*. Praha: Svoboda, 1979. ISBN 25-109-79.

Wejchert, K. a Adamczewska-Wejchert, H. 1986. *Małe miasta*. Warszawa: Arkady, 1986.

Whyte, W. H. 2001. *The Social Life of Small Urban Spaces*. New York: Project for Public Spaces, 2001. ISBN 097063241X.

Zucker, P. 1959. *Town and Square*. New York: Columbia University, 1959.

VI. Seznam publikací, které předcházely metodice a byly publikovány

Ambrožová, Z. a Kulhánková, Z. 2011. Hlavní náměstí malých měst v ČR. *Urbanismus a územní rozvoj*. ISSN 1212-0855, 2011, Sv. XIV, č. 2

3. PŘÍLOHY K METODICE

2 nezávislé odborné oponentní posudky

Návrh uživatelů

v y d á v á

OSVĚDČENÍ

č. 73

o uznání uplatněné Certifikované metodiky
v souladu s podmínkami „Metodiky hodnocení výsledků výzkumu a vývoje“

Název metodiky: Metodika hodnocení hlavních náměstí malých měst pro potřeby krajinářské architektury a rozvoje městského prostředí

Autorský kolektiv: Ing. Zuzana Ambrožová

Příjemce podpory, na jehož základě byla metodika vytvořena: Mendelova univerzita v Brně

*Dedikace : Projekt Programu NAKI „Metody a nástroje krajinářské architektury pro rozvoj území“
Identifikační kód DF11P01OVV019*

Uživatelé metodiky v praxi:

- architekti zejména v oboru krajinářské architektury
- urbanisti a pracovníci odborných a výkonných orgánů památkové péče i ochrany přírody a životního prostředí
- zadavatelé architektonických soutěží nově zakládaných obytných souborů i veřejných prostorů
- investoři a stavitelé
- školství v relevantních oborech
- odborná veřejnost a zainteresované občanské sdružení

V Praze dne 06. 01. 2016

.....
Ing. Martina Dvořáková
ředitelka Odboru výzkumu a vývoje

